

Ponder

THEMANUMMER PROF. MR A. PITLO

P.H.M. Gerver, Ten geleide
P.L. Nève, Herinneringen aan de Pitlo's
H.C.F. Schoordijk, Pitlo als auteur

UNIONRAPPORTEN

- Introduction d'un registre du commerce Européen
- Certificat d'identité et de capacité des sociétés immatriculées au registre du commerce.
- Copropriété & Commonhold

ARS NOTARIATUS

• M.H. ten Wolde:
Internationaal en Interregionaal erfrecht in het Koninkrijk der Nederlanden

• V.A.E.M. Meijers:
Civielrechtelijke beschouwingen over de rechtspositie van de commanditaire vennoot

NOTARISAPPEL

E. Sanders

Omschrijving van "ponder" in Van Dale:

unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder:

Halfjaarlijks mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam.
Telefoon: 020 - 675 6479
Fax: 020 - 679 0358

Redacteurs:

W. Bosse
Liesbeth M. van der Marck
P.L. Nève
A.H.M. Santen
B.C.M. Waaijer

Redactie-secretaris:

Inés M. van Gasselt

Lay-out/productie:

Grafisch Bureau Schaefer

Foto's:

Omslag en pag. 6 en 12
Maarten Brinkgreve

De publicatie van dit nummer is mede mogelijk gemaakt door:

Hamans Over notarissen te Amsterdam, Joh. Enschedé te Amsterdam, Heerkens Thijssen te Amsterdam, het Kadaster te Apeldoorn, Kluwer Juridische Uitgevers te Deventer en Uitgeverij Vermande B.V. te Lelystad.

Aan dit nummer werkten mee:

W. Bosse
kandidaat-notaris te Amstelveen
P.H.M. Gerver
voorzitter Notariële Stichting, notaris te Amsterdam en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam
Liesbeth M. van der Marck
conservator Notariële Stichting
V.A.E.M. Meijers
universitair docent aan de Rijksuniversiteit Leiden
P.L. Nève
hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en aan de Katholieke Universiteit Brabant
E. Sanders
journalist NRC Handelsblad
H.C.F. Schoordijk
bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam
A.A. van Velten
notaris te Amsterdam, bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam
M.H. ten Wolde
kandidaat-notaris te Amsterdam, universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen

Inhoud

TEN GELEIDE	4	PH.M. Gerver
HERINNERINGEN AAN DE PITLO'S	5	P.L. Nève
UNIONRAPPORTEN:	7	
Introduction d'un registre du commerce Européen		A.A. van Velten
Certificat d'identité et de capacité des sociétés immatriculées au registre du commerce		W. Bosse
Copropriété & Commonhold		A.A. van Velten
UIT: ALMANAK VOOR NOTARIAAT EN REGISTRATIE, 1922	9	
NOTARISAPPEL	10	E. Sanders
PITLO ALS AUTEUR	12	H.C.F. Schoordijk
UIT EIGEN COLLECTIE	15	A. Pitlo
ARS NOTARIATUS:	17	
Internationaal en Interregionaal erfrecht in het Koninkrijk der Nederlanden		M.H. ten Wolde
Civielrechtelijke beschouwingen over de rechtspositie van de commanditaire vennoot		V.A.E.M. Meijers
LEZINGENCYCLUS	20	Liesbeth M. van der Marck
IMPONDERABILIA	22	Liesbeth M. van der Marck

Ten geleide

Ponder nummer twee is uit. Met een nu al verjongd uiterlijk! Het eerste nummer is van alle zijden enthousiast ontvangen, zodat het bestuur heeft gemeend door te moeten gaan.

Onder de nieuwe lezers heet ik in het bijzonder welkom de kandidaat-notarissen die in de afgelopen maanden de beroepsopleiding voltooiden: zij kregen als geschenk een jaar het donateurschap van onze stichting. Het bestuur hoopt van harte dat de kennismaking het begin van een lange vriendschap zal blijken.

Omdat het 10 jaar geleden is dat prof. mr A.Pitlo overleed, heeft de redactie ditmaal de inhoud geheel op hem gericht. Pitlo, de man die de notariële stichting in 1951 in het leven riep en die ervoor zorg droeg dat na zijn verscheiden en na dat van zijn echtgenote, mevrouw W.M.S. Pitlo-van Rooijen, deze stichting kon blijven voortbestaan.

In de aan hem gewijde bijdragen komen een aantal aspecten van Pitlo naar voren, opgetekend door de collegae Schoordijk en Nève, die hem beiden lange tijd van zeer nabij meemaakten. Voor ondergetekende was dit niet anders: vanaf zijn eerste studiejaar in 1961 tot aan Pitlo's overlijden in 1987 - meer dan een kwart eeuw - heeft Pitlo een onuitwisbare plaats en daarmee een niet weg te denken invloed in zijn leven gehad. In 1963 werd ik bij hem kandidaat-assistent en tot aan 1987 was er een zeer intensief contact, met als bijzonder hoogtepunt de voorbereiding van mijn proefschrift, in Italië en de wekelijkse besprekingen daarover.

Na zijn overlijden verscheen onder auspiciën van de stichting een bundel onder de titel "*Van Een van de Acht*", waarin opgenomen toespraken bij zijn crematie, artikelen geschreven naar aanleiding van zijn dood en een aantal interviews. Een decennium is sedertdien verstreken. De in deze Ponder opgenomen artikelen beschouwen hem op groter afstand en zijn als een aanvulling op die bundel. De waardering jegens hem blijkt niet weggeëbd te zijn.

P.H.M. Gerver
voorzitter

Een pas achter de meester in Italië, 1968

Herinneringen aan de Pitlo's

“Als de kudde zich keert, loopt de manke olifant voorop”

Herinneringen zijn altijd persoonlijk gekleurd: ik hoop maar dat de lezer in het onderstaande niet te weinig Pitlo en te veel Nève aantreft. Voor het eerst maakte ik met de Meester kennis in oktober 1951, toen ik als eerstejaars aan de Amsterdamse universitaire notariële opleiding aantrad. Ik zie ons daar nog zitten in de Agnietenkapel, in het zaaltje tegenover de grote collegezaal, waar Pitlo iedere vrijdag van kwart over elf tot één uur het algemeen college gaf:

mijn Thomasjaargenoot Rudolf Schölvinc, de onlangs heengegane Nico Nyst, de spraakzame Aribert Everts uit Woerden en nog enkelen wier namen mij ontglipt zijn. Er werd meteen aangepakt. Begonnen we niet met de bespreking van art. 1 van het B.W.? Direct ook kwam het bevel, steeds de wettekst op college paraat te hebben. Ik deed het met de handige Cremers-editie van het B.W., maar Pitlo's voorkeur ging naar de Fruin uit. Daar lette hij op, óók op het grote college aan de overkant. “U daar, achter die dame met die blauwe blouse, waarom heeft U geen wetboek bij U?”. Of: “Laat Uw Fruin eens zien”. Onwennig zaten wij, eerstejaars notariaat, óók in die colleges, waarin veel over je hoofd ging in het begin. Maar toch - ik citeer Hans Ankum - zal “geen van zijn duizenden studenten vergeten hoe Pitlo daar zonder één aantekening door de collegezaal liep en met zijn geheel eigen intonatie en dictie de meest onver-

wachte opmerkingen maakte, bij al zijn toehoorders belangstelling wekte voor het privaatrecht en de Europese cultuur en bij sommigen door zijn vaak elitaire en soms wel eens wat conservatieve uitlatingen enige irritatie wekte”. Ik denk dat de geïrriteerden vooral in de late jaren zestig voorkwamen; ergernis raakte toen in de mode. In de kleine groep moest je bij de les blijven. Pitlo gaf de stof op die hij de volgende keer zou gaan behandelen, en de leerlingen werden erover aan de tand gevoeld. Het opleiders-bloed verloochende zich niet. Er werd zelfs verwacht dat je af en toe een originele gedachte uitte, een uitdaging die onze zwakke krachten verre te boven ging. De keurige rode delen van Suyling's *Inleiding tot het Burgerlijk Recht*, die mijn vader mij had meegegeven naar Amsterdam, kwamen mij daarbij goed van pas: diens visies waren Pitlo kennelijk minder bekend maar hij vond ze - door mij geventileerd

- wel oorspronkelijk.

En dan het angstige moment tijdens één van de kleine colleges: “Mijnheer Nève, wilt U straks even nablijven?”. De ontknoping was onverwacht: “Bent U een zoon van Emile Nève?”.

Het was/is zo. Dan hadden mevrouw Pitlo en haar zuster (later, als kandidaat-notaris te Haarlem, ontdekte ik dat deze de vrouw van notaris Theo van Eijck geworden was) met mijn vader in de jaren twintig te Utrecht op een dansles voor Katholieken gezeten. Ik moest hem maar de groeten van Wil van Rooijen doen. Toen, op dat moment, ontstond mijn steeds vertrouwelijker wordende verhouding met Pitlo, maar vooral met zijn vrouw. Later zou ik bemerken dat zij er onder leed, geen kinderen te hebben. “Als ik met Emile was getrouwd, was jij nu mijn zoon geweest”, zei zij eens. Ja, dan moet je ieder antwoord schuldig blijven.

Van 1951 tot 1956 volgde ik de Amsterdamse notariële opleiding. Veel hebben wij allen er geleerd, maar dat we de examens in Den Haag met vlag en wimpel haalden, dank ik toch aan onze onvolprezen repetitor mr H.E. Buikema, later notaris te Gouda. In diens tuinkamer aan de Jan Luykenstraat trof je medestudenten van alle jaargangen. Stilletjes - en tegen contante betaling - werden de door Pitlo gerelativeerde uitspraken van de Hoge Raad

en meningen van Meijers weer op hun voetstuk gezet; de Staatscommissie in het Complex der Grafelijke Zalen (ik heb die uitdrukking nooit meer teruggezien) bleek dat te waarderen.

Wat me opviel bij Pitlo's bejegening van de notariële studenten was de distance die hij aan de dag legde jegens hen, die uit notariële “nesten” stamden. Heel veel later merkte ik dat van de notarissen eigenlijk alleen H.A. Warmelink, de auteur van deeltje 1 van de serie “Ars Notariatus”, in zijn ogen genade had gevonden. Wie de notariële handicap verenigde met die van een dubbele naam, zoals de jonge Bennink Bolt, kon soms op een zekere onwelwillendheid rekenen. “Zegt U eens, mijnheer Bolt...”.

De oprichter van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap (1951) bracht zijn troetelkind met liefde onder onze aandacht. Regelmatig werden wij de stu-

Het echtpaar Pitlo-van Rooijen
bij de viering van het 100-jarig bestaan van
de Notariële Vereniging in 1974

diezaal aan de Heerengracht binnengeloodst, maar niet ieder kreeg de loop te pakken. Vele stille middagen in de eerste helft der vijftiger jaren bracht ik daar door, rustig studierend voor de zomerse examens in Den Haag, en zorgde ervoor regelmatig het gastenboek te tekenen. De Conservatrice, mejuffrouw Mien Peletier, beloonde mijn trouwe bezoek met kopjes thee en af-en-toe een halve reep chocolade. Dan kraakte plots de trap, Peletier veerde op, "Professor komt". Pitlo schreed naar de voorkamer, maar keek eerst scherp wie er in de studiezaal zat. De schuifdeuren werden gesloten en gebrom van stemmen verried, dat er overlegd en besloten werd. Bij het weggaan gaf de Voorzitter dan genadige knikjes aan de studiosi.

In deze ruimten kwamen we ook wel bij elkaar met onze studenten-vereniging, het niet bijzonder actieve Rolandinus Passeggeri, waarvan ik enkele jaren voorzitter was. Dat maakte je ook assessor secundus in het JFAS-bestuur, een functie die voornamelijk werd gevuld - in mijn herinnering - met het afleggen, in jacquet, van huisbezoeken-ter-kennismaking aan de Amsterdamse hoogleraren. Zo verscheen ik enige malen ten huize van Pitlo aan de Vossiusstraat, bijzondere ervaringen. De omzichtige conversaties en het behoedzame manoeuvreren om geen "heel oude" glazen van tafeltjes te stoten bleven me altijd bij, maar ook de vileinige uitval van de gastheer toen iemand de naam van een toen nogal bekende en enigszins fatterige Amsterdamse advocaat noemde. "Ja, die man parfumeert zich; als hij hier geweest is laat ik na afloop door de meid zijn stoel met een sopje afnemen. Qui olet, male olet". En over een voorstel, de notariële hoogleraren van de diverse faculteiten 'ns bij elkander college te laten geven, zodat we

al die grote namen ook eens konden zien: "Rondgezeuld worden als papegaaien in gouwen kooien. Een verkeerd idee".

Toen ik voor het derde deel zat, waren *Tekst en Toelichting* verschenen van het Eerste gedeelte (Boek 1-4) van Meijers' *Ontwerp voor een Nieuw Burgerlijk Wetboek*. Omdat niemand de lijdensweg van deze hercodificatie kon bevroeden, achtte (zelfs) Pitlo het nodig dat wij die twee Groene Boeken naar college meezeulden. Ik keek ze zojuist weer eens in. In de Toelichting bij Boek 4 (Erfrecht) staan streepjes en aantekeningen, en op een inliggend velletje uit een schrift vind ik mijn college-aantekeningen van "5 XI". Wellicht 1954 of 1955. Pitlo betoogde op die dag dat Boek 4 door Meijers verkeerd geplaatst was: het kon beter *volgen* op het zaken- en verbintenissenrecht, dan eraan voorafgaan. Het erfrecht berust immers op het vermogensrecht, is er niet de basis van. De rest van het college ging over het Bewind in Boek 3. Ik geloof niet dat we erg lang met de Groene Boeken aan de slag zijn geweest. Meer dan veertig jaar later was dat in ieder geval voor het erfrecht de verstandigste oplossing. Op 29 april 1997 schijnt de Minister van Justitie (weer eens) een Ontwerp-Errecht bij de Kamer te hebben ingediend. Opnieuw een *evergreen*?

Mede op instigatie van Pitlo die notariaat-sec maar dunnetjes vond, plakte ik - na mijn afzwaaien uit de militaire dienst - nog een reguliere rechtenstudie aan de notariële opleiding. Na het kandidaatsexamen te Leiden (het was daar gemakkelijker, met name de economie) ging ik in 1960 terug naar Amsterdam. Straf- en staatsrecht stonden me daar te wachten, maar voor burgerlijk en handelsrecht zou ik wel vrijstellingen krijgen, had Pitlo me voorgespiegeld. Tot mijn grote teleurstelling kon of

liever: wilde hij zich op het beslissende moment daarvan niets meer herinneren. Al maar naar het spreekuur in de faculteitskamer aan de Oude Manhuispoort, al maar aan het lijntje gehouden worden met quasi-diepzinnige uitspraken als "Indien U de stof uit 1956 nog beheerst, dan zal een normaal examen geen bezwaar vormen; beheerst U hem niet meer, dan is een examen dubbel noodzakelijk". Ondertussen verstreek de tijd. Om dit kat en muis-spelletje te beëindigen wendde ik me tot de decaan, de door Pitlo hoog vereerde Offerhaus ("hij die onder ons het hermelyn draagt"). Binnen de kortste keren was de zaak geregeld: het gezag had gesproken. Later, in de jaren zeventig, toen ik enkele biografietjes van Amsterdamse hoogleraren schreef voor het *Biografisch Woordenboek van Nederland* en Pitlo die hen allen gekend had consulteerde, bleek me wéér hoeveel waardering hij had gekoes-

Affiche van een radiouitzending uit 1956.

In deze uitzending pleit Prof. Pitlo voor een verplichte universitaire notariële studie.

Met de totstandkoming daarvan in 1959 zou een einde komen aan de Staatscommissie in het Complex der Grafelijke Zalen

HILVERSUM I
(Regeringsuitzending)

Prof. mr. A. PITLO, hoogleraar in het notariaat en burgerlijk recht aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam, spreekt over:

De nieuwe studie voor het notariaat

**maandag 16 maart a.s.
van 18.15 tot 18.25 uur**

terd voor de ingehoudene, evenwichtige, plichtsgetrouwe en in alles zorgvuldige Jan Offerhaus, telg uit een geslacht van predikanten en ambtenaren, in alles Pitlo's tegenvoeter. Dit verhinderde hem natuurlijk niet, om mij in te fluisteren dat, toen Offermans *rector senatus* van het A.S.C. was, op NIA gezongen werd: "Offerhaus zag nooit een vrouwenkous". Pitlo had zijn streken.

Grote indruk maakte op ons, studenten, de vermaning die Pitlo (was hij toen decaan?) ons toediende tijdens een college. Het moet in 1960 geweest zijn. Onze ijdele - maar "gemakkelijke" - hoogleraar staatsrecht George van den Bergh zou aan het eind van het collegejaar met emeritaat gaan, en de studenten namen daarop reeds een voorschotje door zijn colleges niet meer te bezoeken. Het (mondeling) examen zou toch door de opvolger worden afgenomen en die zou wel andere stokpaardjes berijden. Van den Bergh klaagde zijn leed bij Pitlo die ons voorhield: "Dames en heren, als ik U zie dan moet ik lachen. Maar mijn lach is geen mooie lach. Met mijn vrouw zag ik opnamen van een bokswedstrijd waarin negers elkaar in het gelaat sloegen. Wij moesten erom lachen, een treurige, geen mooie, lach. Zo'n lach heb ik als ik U zie". Volgde een preek over de lange jaren die Van den Bergh het staatsrecht gedoceerd had, de vreugde die deze immer beleefde aan zijn populariteit en volle collegezalen, de teleurstelling en het verdriet dat wij hem bereid hadden door opportunistisch weg te blijven, enzovoort. Of het daarna bij Van den Bergh drukker werd, weet ik niet; ik gokte op (naar later bleek) Van der Hoeven. Deze anekdote doet me denken aan Pitlo's opkomst in de collegezaal met een briefkaart in de hand. Toen het goed stil was, zei hij: "Een uwer heeft zich onlangs afgemeld voor een tenta-

men (of privaatissimum? of spreekuur?) door het zenden van een briefkaart. Dat doet men niet. Men correspondeert onder gesloten omslag". Dan liet hij de kaart uit zijn vingers glippen, hij dwarrelde op de vloer van het verhoog in de Agnietenkapel. Die boodschap kwam over. Jaren daarvoor was ze voorafgegaan door: "Ik word niet opgebeld". Kom daar nog eris om.

En dan: de *Notariële Vereeniging*, waar Pitlo presideerde. Rond 1965 werd ik, kandidaat bij de goede Piet Blauwhoff te Amsterdam, er lid van. Na afloop van iedere lezing trok het bestuur met enkele aangewezen vrijwilligers naar Hotel Polen. Daar gebruikten wij een *glas thee*. Zo kwam ik weer in Pitlo's gezichtskring. Invitaties voor mijn vrouw en mij ten huize Prinsengracht bleven niet uit. Veel hebben we gelachen, vaak op politiek-incorrecte wijze over nieuwbakken stedelijke en universitaire bestuurders. Over de laatsten, die op het toneel verschenen na de zogenaamde democratisering van de universitaire bestuursorganisatie (in een achternamiddag was de Gemeentewet van Thorbecke door Veringa over de universiteiten uitgegoten), hoorde ik de gevleugelde woorden: "Als de kudde zich keert, loopt de manke olifant voorop". Karakteristiek was ook de reactie toen wij eens door de hal van het Maagdenhuis liepen, het trotse bestuurscentrum van de UvA, en daar een lange sliert wachtenden ontwaarden die een jubilerend diensthoofd de hand wilden drukken: "Kijk mijnheer Nève, daar staan de collega's in de rij, vechtend om de gunst van een bediende".

Niet iedereen zal Pitlo een echt aardige man gevonden hebben. Ik wel.

P.L. Nève

Uitgave Unionrapporten

Al tien jaar geeft de Stichting, met steun van de Koninklijke Notariële Broederschap, de rapporten uit van de twee Europese Commissies van de Union Internationale du Notariat Latin. De nog voorradige rapporten zijn bestelbaar via bijgesloten bestellijst.

Introduction d'un registre du commerce Européen

Rapport van een werkgroep van de Commission des Affaires de l'Union Européenne van de UINL onder leiding van Dr P. Limmer, directeur van het Deutsches Notarinstitut, Amsterdam 1995, circa 200 pag., f. 65,- incl. verzendkosten.

Voorlopig heeft een Europees Handelsregister geen toekomst

In deze, door de Stichting tezamen met het genoemde Duitse Instituut uitgegeven rapportage, worden de diverse handelsregisters binnen de Europese Unie be-

schreven en met elkaar vergeleken. Er wordt onderzocht welke waarde deze in de praktijk hebben en hoe het met de aansprakelijkheid is gesteld bij foutieve opgaven. Ook wordt nader ingegaan op de snelheid van aanlevering van gevraagde informatie en de mogelijkheid van raadpleging per beeldscherm.

Voorts wordt nagegaan welke de invloed is op de handelsregisters van de diverse EU-richtlijnen op het gebied van ondernemingsrecht.

Na een inventarisatie van de Europese handelsregisters (verzorgd door een twaalfal nationale rapporteurs), volgt een afsluitend hoofdstuk waarin een beeld wordt geschetst van 'het ideale' handelsregister.

Over een Europees handelsregister lopen de meningen uiteen. Sommige rapporteurs - met name van de aan de rand van de EU gelegen landen - voelen hier veel voor; andere - zoals de Duitse en Nederlandse rapporteurs - lijkt dit overbodig.

Als annexen zijn opgenomen reproducties van extracten

afgegeven door handelsregisters uit de diverse landen. Een uittreksel van het rapport is als artikel van de hand van Dr Limmer verschenen in *Notarius International* Vol. 2 nr. 1 (1997).

A.A. van Velten

Certificat d'identité et de capacité des sociétés immatriculées au registre du commerce

Rapport van een werkgroep van de Commission des Affaires de l'Union Européenne van de UINL onder leiding van dr P. Limmer, directeur van het Deutsches Notarinstitut, Amsterdam 1996, 57 pag., f. 45,- incl. verzendkosten.

De Notarisverklaring over de inschrijving in het handelsregister is nog geen Legal Opinion.

Dit rapport is een vervolg op het hiervoor behandelde rapport over de introductie van een Europees handelsregister en beschrijft de notariële verklaring over de inschrijving van een vennootschap en haar directeuren in het handelsregister. De vraag naar een dergelijke verklaring komt meestal uit het buitenland.

In sommige landen zoals Duitsland en Oostenrijk, is voor een dergelijke verklaring een wettelijke basis. Zo wordt in de Duitse Notariswet bepaald dat de notaris een verklaring over de vertegenwoordigingsbevoegdheid mag afgeven voorzover deze bevoegdheid blijkt uit de inschrijving in het handelsregister. In Engeland wordt een dergelijke verklaring gegeven door de solicitor of door de scrivener notary; de laatste is alleen werkzaam in de City of London. De solicitor geeft de verklaring af voor gebruik in het land zelf en de notary voor gebruik

in het buitenland.

In geen enkele van de onderzochte nationale wetgevingen worden vormvoorschriften gegeven voor de bedoelde verklaring, welke meestal in de onderhandse vorm wordt afgegeven. De geldigheidsduur is meestal beperkt tot de dag van inzage in het handelsregister. De inhoud van de verklaring is in bijna alle landen dezelfde; op basis van de inzage in het handelsregister wordt verklaard dat de vennootschap staat ingeschreven en welke directeur(en) staat(n) ingeschreven met zelfstandige of gezamenlijke bevoegdheid om de vennootschap te vertegenwoordigen. Degene die een dergelijke verklaring aan een collega in het buitenland vraagt en gebruikt moet zich wel bewust zijn van het beperkte karakter: slechts wordt verklaard wie - en met welke vertegenwoordigingsbevoegdheid - in het handelsregister staat ingeschreven; dit zegt nog niets over de eventuele statutaire beperkingen in de vertegenwoordigingsbevoegdheid, die externe werking kunnen hebben. Het is daarom raadzaam om in een voorkomend geval te vragen naar een legal opinion van een buitenlandse notaris of solicitor, waarin wordt verklaard dat de desbetreffende persoon bevoegd is om de rechtspersoon in het onderhavige geval te vertegenwoordigen.

W. Bosse

Copropriété & Commonhold

Apartment Ownership in the European Union, Rapport van een werkgroep van de Commission des Affaires de l'Union Européenne van de UINL onder leiding van A.A. van Velten, met speciale medewerking van T.M. Aldridge QC (Hon.), Amsterdam 1996, circa 100 pag., f. 57,- incl. verzendkosten.

Appartementseigendom in de E.U. Na het continent nu ook in Engeland?

De aanleiding tot dit rapport was de stagnatie in het Britse parlement van een wetsontwerp om (eindelijk!) ook in Engeland het begrip appartementseigendom te introduceren. Mede met behulp van dit werkstuk, waarin wordt aangetoond hoe dit instituut zich sedert de vorige eeuw op het continent heeft ontwikkeld, hoopt T.M. Aldridge - die via de Law Society het Engelse wetsontwerp 'Commonhold' het licht deed zien - druk te kunnen uitoefenen op de Britse regering.

Tevens is van de gelegenheid gebruik gemaakt om een inventarisatie van de verschillende rechtssystemen te maken, mede teneinde eventuele oneffenheden te kun-

nen signaleren. Het resultaat is een interessant rechtsvergelijkend overzicht, dat zich ook tot landen buiten Europa uitstrekt, met aan het slot enkele aanbevelingen. Landen die het begrip appartementsrecht nog niet kennen (de Angelsaksische landen, met uitzondering van Schotland, alsmede alle Scandinavische landen, met uitzondering van Denemarken) wordt dit instituut van harte aanbevolen.

De enige belangrijke tekortkoming die met betrekking tot de overige landen wordt geconstateerd, betreft ons land, waar voor elke wijziging in een bestaande splitsing in beginsel unanimité is vereist. Aanbevolen wordt om, in navolging van andere stelsels, deze eis te laten vallen.

Voor geïnteresseerden in het zakenrecht bevat dit rapport veel wetenswaardigheden.

Een bewerking van dit rapport is als artikel van de beide samenstellers verschenen in *Notarius International* Vol. 2 nr. 1 (1997).

A.A. van Velten

uit: Almanak voor Notariaat en Registratie, 1922

De doorsnee notaris had in 1922 een iets andere opvatting
van zijn professie.

De Notaris is een gewichtig man.
Die bij leven en sterven helpen kan.

Langjaar'ge ervaring verruimt zijn verschiep:
Met kammersoog veilt hij . . . en geeft hij crediet.

Als twee jonge mensen van elkaar houden,
Dan helpt hij ze in optima forma trouwen.

Is later, helaas, de „schoone droom“ voorbij,
Dat elk 't zijne krijgt, daarvoor zorgt hij.

Ziet hoe rustig hij 't jaarlijksch verlof genieten gaat.
Als vervanger ginds wetend zijn trouwen candidaat.

Gaan de eroven twisten bij boedelscheiding,
Tenslotte beslist zijn deskundige leiding.

Als aan alles zoo komt ook aan 't leven een end,
De notaris zorgt voor een keurig testament.

Notarisappel

In de tweede helft van de negentiende eeuw waren de fruitte-
lers in Nederland in twee kampen verdeeld. De ene groep
hield vast aan de oude, vertrouwde manier van kweken, na-
melijk enten en veredelen. De andere groep was ervan over-
tuigd dat onze vruchtbomen, die steeds door enten waren
voortgekomen uit oudere bomen, op den duur aan ziekten
zouden bezwijken. Daarom wilden zij uit zaden nieuwe bo-
men verkrijgen. Anders dan je zou denken krijg je, als je een
appelpit in de grond stopt, namelijk niet dezelfde appel-
boom terug, maar een nieuw ras, een zogeheten *zaailing* of
wildling. Bij toeval is zo'n ras soms van uitstekende kwaliteit.
Een van de grootste voorvechters van de Nederlandse zaai-
lingteelt was de Lunterse notaris Johannes Hermannus
Theodorus Wilhelmus van den Ham.

Van den Ham werd in 1822 geboren in Barneveld. Als
jongen was het zijn vurigste wens om te gaan varen. Na
een reis als scheepsmaat naar Indië werd hij in Barne-
veld zozeer als een held binnengehaald, dat hij opnieuw
aanmonsterde. Halverwege de tweede reis had hij er
echter al schoon genoeg van.

Na thuiskomst ging Van den Ham in de leer bij zijn
broer, die notaris was in Lunteren. Toen die in 1863
overleed, volgde Van den Ham hem op. Hij betrok het
huis van zijn broer en trouwde kort daarop met diens
weduwe.

Als kandidaat-notaris had Van den Ham zich al eens ver-
diept in het *zaailingenvraagstuk*. Nu hij over een enor-
me tuin met boomgaard beschikte, kon hij de armen letterlijk uit de mou-
wen steken.

Van den Hams dienstbode kreeg op-
dracht om 's winters alle appelpitten te
bewaren in een fles met zand. Op een
gegeven moment zaaide Van den Ham
wat van die pitten in een uithoek van
zijn tuin. Een deel van de jonge boom-
pjes werd daar aan hun lot overgela-
ten, totdat ze jaren later opeens grote,
heerlijke vruchten bleken te dragen.
*De Asschepoester was tot een Koningin
geworden*, zo heet het ergens.

Van den Ham was definitief voor de
zaailingenteelt gewonnen en in 1873
richtte hij, samen met enkele andere
notabelen, de Luntersche Tuinbouw-
vereniging op. Doel was het zaaien
van vruchtbomen in heel Nederland te
bevorderen en nieuwe, betere zaailin-
gen te kweken. Prins Frederik werd beschermheer.

Al in 1875 won de vereniging een bronzen medaille op
een landbouwtentoonstelling in Poeldijk. In 1876 zond
zij zaailingen in naar een tentoonstelling in Den Haag, in
1883 naar Amsterdam, in 1885 naar Antwerpen en in

1889 naar de wereldtentoonstelling in Parijs. Bijna overal
vielen de inzendingen in de prijzen.

In 1884 was Van den Ham teruggetreden als notaris. Hij
stortte zich nu met nog meer energie op de bijenteelt, de
aanleg van het door hem ontworpen Buurtbos in Lunte-
ren en de fruitteelt. In 1885 verkreeg hij de lemoenappel,
een zachtzure appel die lijkt op een goudreinet. In de ja-
ren daarna volgden *de groene pippeling*, de *Lunterse pip-
peling* en omstreeks 1896 *de notarisappel*. Ook de nota-
rispeer is naar notaris Van den Ham genoemd, maar die
is minder bekend geworden. In totaal bracht de Lunter-
sche Tuinbouwvereniging in 25 jaar ruim 200 nieuwe
appels en peren naar buiten.

Hoogtepunt in de pomologische activiteiten van de ver-
eniging was de tentoonstelling van zaailingvruchten die
van 18 tot 20 oktober 1899 werd gehouden in Ede. In
1874, dus 25 jaar eerder, had de vereniging laten weten
dat er op die tentoonstelling duizend gulden te winnen
zou zijn voor de 25 beste en duurzaamste zaailingappels,
mits gewonnen op Nederlandse bodem.

Iedere Nederlandse provincie zond een eigen keurmees-
ter, en de voorzitter van de jury was een baron. De uit-
slag was ambivalent. Hoewel er van de 175 inzendingen
25 zaailingappels werden bekroond, verdiende het vol-
gens de jury geen aanbeveling alle bekroonde *variëtei-
ten* in de handel te brengen. Ze waren namelijk niet be-
ter dan de al bestaande appels.

Voor slechts vier appels wilde de jury een uitzondering maken: voor
de winnaar van de hoofdprijs, de
lemoenappel van Van den Ham,
voor de notarisappel, de Lunterse
pippeling en de oranjeappel. De
beste zaailingpeer, de
zwaanhalpeer, werd door de jury
omgedoopt in "Beurré van den
Ham".

Was het toeval dat Van den Ham,
de ziel van de Luntersche Tuin-
bouwvereniging, negen prijzen en
de hoofdprijs won op een tentoon-
stelling die door zijn eigen club
was georganiseerd? In ieder geval
stortte de oude notaris, zoals hij
toen alom bekend stond, de hoofd-
prijs meteen terug in de vereni-
gingskas, als prijzengeld voor een

nieuw te houden zaailingen-tentoonstelling.

Van den Ham stierf in 1912, kanonbaar en door de be-
volking van Lunteren op handen gedragen. De Lunter-
sche Tuinbouwvereniging ging in 1953 ter ziele. Om-
streeks diezelfde tijd begon men in Nederland in hoog

Notaris J.H.Th.W. van den Ham

tempo oude boomgaarden te rooien, om plaats te maken voor lagere appelbomen die makkelijker te oogsten en te bewerken waren. Honderden Nederlandse vruchtrassen verdwenen, maar de smakelijke, zoetzure notarisappel bleef behouden.

Met moeite, dat wel, want volgens de RWM Groente- en fruitveiling in Ochten is het aanbod notarisappels de laatste jaren gedaald tot 5000 kilo per jaar. Daar staat tegenover dat de vraag naar notarisappelbomen bij de Stichting Behoud en Bevordering Fruitcultuur in Doesburg, die een museumtuin heeft met ruim duizend oude vruchtenrassen, de afgelopen jaren juist is toegenomen. Bovendien is de notarisappel onlangs vereeuwigd als straatnaam in een nieuwbouwwijk in Elst in de Betuwe. Dat laatste ging overigens niet zonder slag of stoot. De

kopersvereniging pleitte voor een andere naam omdat Elst al een appelwijk heeft en omdat de nieuwbouwwijk zich daar ook architectonisch duidelijk van onderscheidt. "Het Elster college houdt echter vast aan de eerder gekozen naam Notarisappel", berichtte *De Gelderlander* op 12 oktober 1995. "Het college vindt de naam niet *aanstootgevend* en de naam doet geen afbreuk aan het karakter van de wijk."

Niet aanstootgevend - hoog in de hemel moet de oude notaris even hebben gegrinnikt.

Ewoud Sanders

Dit artikel verscheen eerder op de Achterpagina van NRC Handelsblad, zonder bijgaande illustraties.

Notarisappel

Vrucht: groot, enigszins onregelmatig van vorm, meer hoog dan breed

Kleur: lichtgroen en later bij rijpheid van de vrucht volgeel van kleur. Aan de zonzijde heeft de schil vaak een mooi rood gestreept of gevlekt blosje

Kelk: normaal, in matige diepe kelkholte

Steel: normaal, vrij diep ingeplant

Vruchtvlees: lichtgeel, bros en los, vrij sappig, maar later wat droger, het heeft een erg fijne, zoet-zuurachtige smaak met een zeer fijn en typisch, maar prima aroma

Klokhuis: matig groot, goed bezet met zaden

Gebruikstijd: oktober-november

Informatie over de notarisappel:

Stichting Behoud en Bevordering Fruitcultuur,
Postbus 83, 6980 AB Doesburg, tel 0313-463672

Pitlo als auteur

“Op geen terrein van het maatschappelijk leven kan men het hoogste praesteren als men niet een stuk van de dichter in zich heeft, dat wil zeggen: fantasie heeft, beweeglijkheid van geest, gevoel voor rhytme en harmonie”

Er zijn van die auteurs rond wie zich tal van anekdotes en legendes gevormd hebben. Pitlo behoort hier zeker bij. Hij doet in dit opzicht niet onder voor illustere figuren als de Groningse hoogleraar Romanist en Byzantinoloog H.J. Scheltema, de Utrechtse Romanist H. Naber en de Amsterdamse hoogleraar I.H. Hijmans [1910-1937], de man van het recht der werkelijkheid. In zoverre springt Pitlo er in dit gezelschap gunstig uit dat er bij mijn weten geen ‘grappige’ voorvallen de ronde doen, waarvan de strekking is dat hij anderen te kijk zet.

Waarom deze inleiding? Om te onderstrepen dat Pitlo de taken waar hij voor stond met inzet en de vereiste ernst vervuld heeft. De vele anekdotes doen dit nogal eens vergeten. Hij was een harde werker en een uitstekend didact met grote persoonlijke inzet, wiens streven er altijd op gericht was uit de student meer te halen dan deze dacht dat er in hem zat. Hard werken moge respect afdwingen, uiteindelijk telt in de geschiedenis van de rechtswetenschap de rang die een geleerde in de ‘pikorde’ inneemt en in historisch perspectief intussen ook kan gaan innemen, de kwaliteit van iemands denken. Pitlo’s betekenis als geleerde mogen wij in dit opzicht bepaald niet onderschatten.

De eerste periode tot 1945

De aloude privaatrechtswetenschap had zich in de vooroorlogse jaren -op afstand gezien- veel minder ver ontwikkeld dan wij thans geneigd zijn aan te nemen. De materie van het privaatrecht laat zich grofweg in tweeën delen. Ten eerste: het zakenrecht, dat ik analoog aan de natuurkunde met de term “de statica” van het privaatrecht zou willen aanduiden. Ten tweede: het verbintnissenrecht waarvoor ik de term “dynamica” zou willen hanteren.

De periode tot 1945 valt bij uitstek als de periode van de ontwikkeling van de “statica” aan te merken. Goed bezien waren vele vragen van rond het zakenrecht, waarmee wij thans nog worstelen, toen reeds zuiver gesteld. Op het stuk van het zakenrecht nu sprongen vier publicaties in boekvorm er uit: Paul Scholten’s *Zakenrecht*, Suyling’s *Zakenrecht*, Eggens’ *Inleiding op Schermers Notariële Akten* en Polak-Scheltema’s *Wisselrecht*. Suyling’s werk was toen nog te omstreden dan dat het bij de studie bruikbaar was. Pitlo’s *Korte Uitleg* ligt in het verlengde van deze werken. De student die zich voor het doctoralexamen of het notarieel staatsexamen voorbereidde, was voor wat betreft het zakenrecht aangewezen op Paul Scholten’s bijdrage in de Asser-reeks. Relevant nu

portret door H.J. Slijper, 1956

op college en examens waren de leerstukken van de levering en de zekerheidsrechten. Vragen van levering kwamen bij Scholten -historisch fors onderbouwd- echter weinig eigentijds uiteengezet aan de orde. De problematiek waar het de student om te doen was, raakte zo ondergesneeuwd door historische details.

Het boek dat in dit hiaat voorzag en pedagogisch en wetenschappelijk als hógtepunt *van deze eeuw (!)* te beschouwen valt, vormde Pitlo’s *Korte Uitleg*. In hoogst begrijpelijk Nederlands kwamen problemen aan de orde als causaal of abstract van de levering, bezit, houderschap, mede-eigendom, derdenbescherming (2014 en 1910 BW), het positief of negatief stelsel van levering en het leerstuk der nietigheden. Waardoor blonk dit zo geweldig uit?

Kenmerkend voor het juridisch betoog van die tijd was het ontbreken van voorbeelden en een gebrek aan humor, de te ‘deftige’ schrijfstijl, te weinig analogiserend denken. Pitlo vormde hierop als opleider én auteur een uitzondering. Hij toonde zich op eigen wijze navolger van zijn leermeester, de door hem zeer bewonderde Eggens. Als klapstuk -hoofdstuk XIV- behandelt Pitlo in zijn *Korte Uitleg* het leerstuk der nietigheden. Men realiseer zich dat rond 1947 Eggens zijn befaamde preadvies over

de nietigheden (Broederschap der kandidaat-notarissen) schreef. Juristen van naam en faam zoals Hoetink en J. Wiarda vielen Eggens ter vergadering scherp aan, om vele jaren later hun 'mea culpa' tegenover hem te uiten. Eerst toen begon de wetenschap op vragen van nietigheid een greep te krijgen. De studenten van de generaties zo van in en kort na de oorlog kregen echter nog voor 1947 dit belangrijke leerstuk en passant voorgeschoteld alsof het niet moeilijk was en ook nooit geweest was. Middels dit hoofdstuk kreeg de student ook gevoel voor het relativeren en de relativiteit van de verhoudingen.

Pitlo temidden van de auteurs na 1945

In mijn *In memoriam Pitlo 1902-1987* (NJB 1987, ook opgenomen in de in memoriam-bundel *Van Een van de Achf*) gaf ik een schets van de totstandkoming van zijn "commentaren", zoals hij zijn handboeken placht te noemen. Ik veroorloof mij enige citaten hieruit. Op pagina 55 (bundel) schreef ik:

"In 1945 had hij òn zijn personenrecht, òn zijn verbintenissenrecht, maar ook zijn bewijs- en verjaring voltooid. De donkere oorlogsjaren werden door hem wetenschappelijk goed benut. Als het koud was of het afweerge-schut te luid doorklonk, zette hij zich in de badkamer, waar het het warmst was, aan het schrijven van zijn commentaar."

En op pagina 57 (bundel):

"In 1949 volgde zijn zakenrecht, in 1951 zijn erfrecht. Velen weten nog steeds niet Pitlo's commentaren goed te plaatsen. Het zouden studieboeken zijn. Dit is inderdaad het geval. Maar daarmee zijn zij onvoldoende gekenschetst. Pitlo gebruikte als weinigen een soms sterk inductief gekleurde methode van uiteenzetten. In fraai, rijk, eigentijds Nederlands zette hij de stof uiteen. Het voorbeeld schuwde hij nimmer. Men mene niet dat Pitlo's commentaren weinig van een eigen visie zouden getuigen en louter reproductief zouden zijn. Wie dit meent, is een slechte lezer."

In het vervolg op dit citaat gaf ik een oordeel over zijn verschillende handboeken. Het onderdeel 'verjaring' van zijn *Bewijs en verjaring* beschouw(de) ik nog steeds als het meest oorspronkelijk onderdeel van zijn serie. De wetenschappelijke betekenis van zijn andere commentaren meen ik anno 1997 iets anders te moeten schetsen dan in 1987. Niet dat ik op mijn oordeel van toen terugkom, integendeel. Het betreft louter een aanvulling. Terugblikkend op zijn werk dat tussen 1940 en 1970 geschreven en bewerkt is, valt nu op wat ik toen in 1987 nog niet kon verwoorden. De denkstijl van de rechtspraak en langzaam maar zeker van menig jurist is een andere geworden. Kenmerkend voor het denken van onze tijd - zoals dit onder meer tot uitdrukking komt in de jurisprudentie van de Hoge Raad - is het gebruik van de associatieve, de analogiserende methode die tot 1961 (zie Asser-Vranken *Algemeen Deel*, als ook mijn artikel in WPNR 4701, Eggens-aflevering) bepaald niet in zwang was.

Eggens en Pitlo zijn hier vóórgegaan. De winst, zowel voor wetgever en student gelijkelijk, onderschatte men niet. De wetgever heeft hier zijn conclusies uit getrokken. Pitlo hamerde òn in geschrift, bij het onderwijs òn

op examen erop dat bijv. op de rechten van schuldeisers, verzet tegen scheiding en deling (art. 1113 oud BW), etc., alsook bijvoorbeeld op de beneficiaire aanvaarding de regels van de faillissementswet analoog van toepassing zijn.

Hij leerde de wet als een geheel te beschouwen. Het maakt voor een student veel uit, of hij inzichtloos moet memoriseren dan wel rechtsverschijnselen in context leert plaatsen. Mij viel overigens als student reeds op dat in dit opzicht Pitlo's beschouwingen over het huwelijksgoederenrecht in zijn *Personenrecht* achter lagen bij zijn erfrecht. Zou - zo vraag ik mij thans af - het feit dat het personenrecht een van de eerste commentaren vormde en (zelfs) Pitlo zijn vorm nog moest vinden, niet een rol gespeeld hebben?

Pitlo's *Evolutie*, een te weinig bekend meesterwerk.

Pitlo schreef na de dood van Eggens in 1964, dat hij het betreurde dat de laatste methodologisch gezien waarschijnlijk de beste civilist na 1900 was, maar nooit in een afzonderlijk geschrift zich daarvan rekenschap had gegeven. Pitlo's *Evolutie* kan slechts ten dele beschouwd worden als zulk een boek. Het biedt minder, maar ook meer. Zo schetst hij o.m. meesterlijk waarom de goede trouw het recht beheerst, waarom lange tijd de goede trouw 'ondergesneeuwd' is geweest, als ook het vóór en tegen van wetgeving. Pitlo heeft dit boek nimmer als onderdeel van zijn commentaar willen doen beschouwen. Het gevolg is dat het veel minder aandacht gekregen heeft, dan het verdient. De Pitlo-reeks verdient mijns inziens aanvulling met een methodisch deel. Ik heb mij reeds lang geleden voorgenomen een poging tot het voltooiën van zulk een boek te ondernemen, doch steeds weer wordt dit werk onderbroken door de behoefte over actualia te schrijven of aan feestbundels mee te werken. Zulks houdt het werk op. Anderzijds is haast, juist op het terrein van de rechtstheorie, een slechte raadgever. Desondanks hoop ik dit boek nog ooit te mogen voltooiën. Pitlo's *Systeem* dat in 1958 verscheen, wordt door zijn vroegere Amsterdamse medewerkers zeer geprezen. Uiteindelijk bleek bij het onderwijs dat de opzet van dit

*In maart 1950 heb ik met de
gedachte gespeeld een rechtsverge-
lijkend werk over het notariaat in
Europa te schrijven.*

A. Pitlo

Pitlo's handschrift

boek het mogelijk maakte het oud BW naadloos in het nieuw BW te doen overgaan. Zelf heb ik met dit boek wat minder affiniteit gehad. Terdege besef ik dat mijn onderwijsopvatting "beginnende studenten meteen 'in het diepe' te gooien" hierbij een rol speelt.

Pitlo als artikelenschrijver.

Bij het schrijven van artikelen lag Pitlo's liefde niet. Toch vallen er enkele belangwekkende te noemen. Ik doe een greep uit zijn meest karakteristieke opstellen. In 1973 verscheen van zijn hand een artikel in het Tijdschrift voor Privaatrecht: *De ontwikkeling van een gesloten naar een open systeem van verbintenissen in de rechtspraak van de Hoge Raad*. Pitlo beschrijft de ontwikkeling van een goede trouw die alleen geldt waar de wet er naar verwijst, naar een goede trouw die alom tegenwoordig is. Het artikel staat model voor een wijze van betogen die wij bij hem meer aantreffen. Voortreffelijk inventariserend weet hij aan deze ontwikkeling goed onderbouwd vorm te geven, om voorzichtig maar mijns inziens bestrijdbaar de toekomst voorspellend te eindigen met:

"Zo weten wij allen dat op perioden van gebondenheid perioden van openheid volgen, en dat op een vrije rechtspraak eens een sterker legisme volgt. Geen goed is voor eeuwig. Alle goed is van tijdelijke duur, aangezien de mens niet in staat is goed te houden hetgeen goed is. Daar ligt de tragiek van de mensheid."

Het betreft een 'sweeping statement', waarvan zijn leerlingen er zoveel kennen. Er komen -zo voel ik het althans- te vele in zijn werk voor, maar al schrijvend ga ik over dit 'bezwaar' toch weer aarzelen. Men kan namelijk 'overall' opmerkingen duiden als een zeker weten. De student echter die ze opvat als een aanzet tot een eventuele, gerelativeerde tegenspraak, leert hier zijn voordeel mee te doen.

Een ander geschrift dat ik steeds als één van Pitlo's rijpste heb ervaren, is zijn Academierede voor de Koninklijke Vlaamse Academie van Wetenschappen: *Figuratief - non-figuratief - legisme - vrije rechtsvinding*. Kort samengevat komt zijn betoog hierop neer dat ontwikkelingen in de kunst hun tegenhanger vinden in ontwikkelingen in het rechtsdenken. Figuratief in de kunst staat voor legisme in het recht, non-figuratief voor (nogal) vrije rechtsvinding. Dit thema doordenkend valt mij op dat dergelijke parallellen ook getrokken kunnen worden in de muziek, als ook tussen wetenschappen onderling. De dan 72-jarige Pitlo merkt (t.a.p. pagina 12) op:

"Pas op latere leeftijd wordt men rijp voor het genieten van wijdere vergezichten, reikende over de grenzen van

het eigenlijke werkgebied."

Het is juist dit geschrift dat mij het gevoel geeft, hoe onjuist het is de geschriften van iemand los van ander werk te beoordelen.

Pitlo was een **jurist** - Eggens een heraut -, die aan de goede kant van de rechtsontwikkeling stond, maar wiens werk toch ook weer niet vergeleken mag worden met dat van Eggens, de betekenis van wiens werk eigenlijk pas nu echt ten volle in brede kring onderkend wordt. Pitlo was een **kunstkenner**, er zullen betere zijn. Maar

wat is beter? Pitlo was een geboren **docent**, maar -althans sprekend voor mij zelf- niet de docent. Bregstein bracht zijn studenten soms tot wanhoop, maar sprak mij meer aan. Probleematiserend onderwijs ligt mij meer. Maar daar gaat het bij het beoordelen van Pitlo's werk en zijn persoon, zijn onderwijs niet om. De vraag is nl. of de eigenschappen van geleerde, kunstenaar en didact zich met elkaar laten verenigen? Wel degelijk. Het is met gevoel voor Pitlo's totale persoon verwoord door Boskamp en Cahen in hun voorwoord op A. Pitlo's *Gespreide keuze*. Zelf zou ik ten bewijzen van mijn zienswijze willen putten uit Pitlo's diësecre (1964), waar

in zijn studeerkamer

hij onder de titel *Verdedig Themis* betoogt (t.a.p. pagina 11):

"Op geen terrein van het maatschappelijk leven kan men het hoogste praesteren als men niet een stuk van de dichter in zich heeft, dat wil zeggen: fantasie heeft, beweeglijkheid van geest, gevoel voor rhytme en harmonie."

Als docent heeft Pitlo en door de presentatie van wetenschappelijk werk in een algemene culturele en maatschappelijke context en door zijn wetenschappelijk werk voorgeleefd, wat het betekent academicus en meer in het bijzonder jurist te zijn. Zulke mensen zijn schaars. Voor het genus Pitlo lijkt minder plaats in onze maatschappij, zo kunnen wij zonder heldenverering zeggen. Maar optimisme kan -ook dit tekent Pitlo- ons deel zijn. "Ook in het donkerst der Middeleeuwen, toen bierdrinkende wilden Europa overstroonden en het gras in Rome's straten groeide, is er geen dag voorbij gegaan waarop niet ergens mensen Plato en Cicero lazen" aldus Pitlo (*Gespreide keuze*, pagina 11).

Geheel bewijsbaar is dit niet. Maar het lijkt wel waar, want werkte Pitlo in de hongerwinter in zijn minst koude kamer -de badkamer- niet aan zijn commentaar en trachtte de toen veel jongere schrijver dezes niet, zich voorbereidend op zijn gymnasiumindexamen -bij het licht van een carbidlamp- Homerus te bemeesteren?

H.C.F. Schoordijk

Uit eigen collectie

“Volgt mij op mijn weg langs de schrijnen,
die zo vele notariële schatten in zich bergen.”

Nooit beschreef iemand de collectie zo onnavolgbaar en zo bloemrijk als onze oprichter. Zijn boekje *Uit oude schrijnen* gaat over niets anders. Het voorwoord ervan eindigt als volgt:

“Onder de vele namen, waaronder de notaris in de middeleeuwen voorkomt - notarius, protonotarius, tabellio, prototabellio, tabularius, scriptor, scriba, cancellarius, secretarius - komt ook voor scrinarius, de schrijnbe-waarder. In de oudheid is het de priester, die de be-waarder is van akten en oorkonden. Later is het de no-taris, die waardevolle documenten onder zijn hoede neemt en deze in een schrijn bewaart.

Volgt mij op mijn weg langs de schrijnen, die in het per-ceel Herengracht 278 te Amsterdam zo vele notariële schatten in zich bergen.” De Stichting is ondertussen ver-huisd. Herengracht 278 is Van Eeghenstraat 222 gewor-den. Nu de Stichting in een kapel huist, lijkt de term “schrijn” meer dan ooit op haar plaats. En professor Pit-lo, met zijn archaische taalgebruik, blijft de beste gids. Lees maar:

“Bekend zijn de sloopjesflessen, de bolle flessen in welke buik door een nauwe hals de knutselaar van weleer met eindeloos geduld een gans galjoen monteer-de. Men vindt ze in de rariteitenkabinetten der musea

en een enkele maal nog bij een antiquair. De Nederlan-der, tot wiens fantasie de scheepvaart altijd heeft ge-sproken, is een dankbare afnemer geweest van deze producten van goedge handvaardigheid. Terwijl deze sloopjesflessen, symbolen van verleden grootheid, voor velen een begrip zijn, weet welhaast niemand, dat deze vorm van kunstnijverheid ook aan andere doelein-den ten nutte werd gebracht. In een antiquariaat te Haarlem heeft een onzer donateurs een fles met notariële inhoud gevonden. Hij heeft deze prompt voor het museum van de Stichting afgestaan. Het voorwerp da-teert uit het laatste kwartaal van de achttiende eeuw, waarschijnlijk van 1777 of vlak daarop.

Het is een cilindervormige fles, hoog 20 centimeter en met een middellijn van 10 centimeter. Zij eindigt in een korte, nauwe hals. In de buik is een constructie aange-bracht, die men het best kan omschrijven als een spil met vijf wielen. De spil staat in de middellijn van de fles. Ieder wiel is met een viertal spaken op de as ge-monteerd. Het geheel is van verguld hout. Op het wrijf-vlak der wielen - dat dus aan de binnenkant van de fles naar de wand is gekeerd - staat in houten letters, in twee rijen op elk wrijfvlak aangebracht, een opdracht. De onderste rij van elk wrijfvlak springt iets terug. De letters zijn gedeeltelijk verguld, gedeeltelijk zwart. Men moet het geheel, al draaiende met de fles, lezen zo, dat men begint met de bovenste regel van het bovenste wiel, vervolgens de bovenste regel van het volgende leest en na de bovenste regel van het vijfde wiel terug naar het bovenste wiel gaat en nu achtereenvolgens de woorden op de tweede, iets terugspringende, regels van de vijf wielen leest. De laatste vier woorden vindt men op de stop. Het geheel is op een tamelijk primitieve wij-ze vervaardigd. De letters zijn ongelijk van grootte en zitten op sommige plaatsen schots en scheef. De tekst loopt niet. Hij luidt als volgt:

“17den september
77 is Willem Levinus
van der Cool by den
Hove van Holland
als notaris geexami-
neert ende beedigt ende
heeft den 20 daaraan volgen
de den eed als schout en secre-
taris van de ambagts
heerlijkheit van Schoonder
en zijnde 27 jaar.”

De beschrijving van de fles vormt hoofdstuk XIV, getiteld *Een curiositeit*, van Pitlo's *Uit oude schrijnen*. Ars Notariatus deel XII, Amsterdam, 1965.

**Mr M.H. ten Wolde:
Internationaal en Interregionaal
erfrecht in het
Koninkrijk der Nederlanden.
Dissertatie Groningen 1996**

Amsterdam, Deventer 1996, Ars Notariatus LXXIV, 355 pag.

Aanvankelijke opzet van het proefschrift

"Door de migratie van werknemers, de voortdurende groei van het aantal internationale huwelijken, de niet aflatende stroom van vluchtelingen en het groeiende verschijnsel van bezit van tweede huizen in het buitenland, neemt de praktische betekenis van het internationale erfrecht gedurig toe. De huidige Nederlandse regeling van de internationale erfopvolging is van ongeschreven recht en roept in de praktijk van het notariaat vele problemen op. Het is derhalve van groot belang dat Nederland de nieuwe internationale ontwikkelingen op dit terrein op de voet volgt, opdat te zijner tijd ofwel op nationaal niveau (de door de Minister van Justitie aangekondigde poging tot codificatie van het Nederlandse IPR) een evenwichtige en voor de praktijk zekerheid biedende geschreven regeling tot stand wordt gebracht. Het voorgenomen onderzoek beoogt hieraan een bijdrage te leveren.", aldus de aanvraag voor het onderzoeksproject dat tot het bovenvermelde proefschrift heeft geleid. Het Nederlandse internationaal erfrecht is inmiddels gecodificeerd; de verdragsregeling van het Haags Erfrechtverdrag 1989 en de Wet conflictenrecht erfopvolging zijn sinds 1 oktober 1996 voor Nederland van kracht. De opzet van het onderzoek was, eenvoudig gezegd, om de geldende conflictregels inzake de vererving en de vereffening en verdeling van nalatenschappen te beschrijven en deze te toetsen aan het op stapel staande Haags Erfrechtverdrag.

Het uiteindelijke proefschrift wijkt op een aantal punten af van de oorspronkelijke opzet.

Zo was aanvankelijk een uitgebreid rechtsvergelijkend hoofdstuk beoogd over het functioneren van de conflictregels inzake het internationaal erfrecht in de Bondsrepubliek Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk (drie landen met een recente IPR codificatie), België en Frankrijk (twee landen met het zogenaamde splitsingsstelsel), Engeland en de Verenigde Staten (twee landen met het splitsingsstelsel en een aparte procedure voor de afwikkeling van nalatenschappen). In het zicht van de voltooiing van het proefschrift bleek echter dat het proefschrift te omvangrijk zou worden, waarop de rechtsvergelijking werd beperkt tot rechtsvergelijkende notities welke zijn verwerkt in het hoofdstuk over het commune internationaal erfrecht (hoofdstuk 2). Deze notities zijn voornamelijk bedoeld om de lezer snel kennis te kunnen laten nemen van de erfrechtelijke conflict-

Op initiatief van de Stichting is de serie *Ars Notariatus* in 1952 opgezet en aanvankelijk in eigen beheer uitgegeven. Thans verzorgt Kluwer Juridische Uitgevers de serie in samenwerking met de Stichting.

Een abonnement op de gehele serie is mogelijk en levert een korting van 20% op. Alléén voor onze donateurs geldt eenzelfde korting op losse, recent verschenen delen van de serie, indien gebruikt wordt gemaakt van bijgesloten bestelstrook.

De redactie van de *Ponder* heeft auteurs van recente *Ars Notariatus* delen gevraagd zelf te beschrijven hoe hun boek is ontstaan en wat de opzet ervan is. Het resultaat daarvan treft u hieronder aan. Niet zo maar recensies, maar persoonlijke beschouwingen van de schrijver.

regels van voornoemde landen.

In verband met een docentschap aan de Universiteit van de Nederlandse Antillen werd het onderzoek uitgebreid met een hoofdstuk over het Nederlands-Antilliaans en Arubaans internationaal erfrecht (hoofdstuk 3).

Tevens is uitgebreid aandacht besteed aan het interregionaal erfrecht (hoofdstuk 4). In verband met de be-

staande en de op stapel staande verschillen tussen het Nederlandse, het Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse erfrecht is het immers van belang om in een voorkomend geval te kunnen bepalen welk koninkrijksrecht de vererving en afwikkeling van een interregionale nalatenschap beheerst. Na een hoofdstuk (5) over de eerdere codificatiepogingen van de Haagse Conferentie op het gebied van het internationaal erfrecht wordt in hoofdstuk 6 het nieuwe internationaal erfrecht, bestaande uit het Haags Erfrechtverdrag 1989 en de Wet conflictenrecht erfopvolging uitgebreid besproken.

de auteur

Het proefschrift beoogt aan de ene kant een stevige rechtstheoretische basis te verschaffen aan de regels zoals deze zijn neergelegd in het Erfrechtverdrag en de Wet conflictenrecht erfopvolging, aan de andere kant is evenwel uitdrukkelijk gepoogd het boek zo toegankelijk mogelijk te maken voor de (notariële) praktijkjurist. Voor op- of aanmerkingen uit deze praktijk houdt de auteur zich dan ook van harte aanbevolen.

M.H. ten Wolde

Mr V.A.E.M. Meijers: Civielrechtelijke beschouwingen over de rechtspositie van de commanditaire vennoot. Dissertatie Nijmegen 1996

Amsterdam, Deventer 1996, Ars Notariatus LXXVI, 274 pag.

Schrijven is - in tegenstelling tot hetgeen men denkt - leuk.

Publicaties over proefschriften hebben vaak de vorm van een recensie van een proefschrift. Doorgaans zijn deze recensies van proefschriften al even saai als het proefschrift zelf. Het zijn doorwrochte beschouwingen waaruit blijkt dat de recensent ook heeft doorgeleerd en waarin bijna altijd wordt geconcludeerd dat het proefschrift een waardevolle aanvulling is op de reeds aanwezige rechtsliteratuur. Deze pennenvruchten ontnemen potentiële promovendi bijkans de lust zelf ook eens wat op papier te zetten. Blij verrast werd ik dan ook door een brief waarin mij vanwege Ponder werd verzocht de "ontstaansgeschiedenis en de opzet van mijn boek met anderhalve regelafstand op papier te zetten." Met name het beschrijven van het ontstaan van mijn proefschrift biedt de mogelijkheid een misverstand uit de wereld te helpen. Schrijven is - in tegenstelling tot hetgeen menigeen denkt - leuk. In het bijzonder geldt deze stelling voor het schrijven van een proefschrift en het verrichten van het daarbij behorende onderzoek. Daarnaast ben ik de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap dankbaar voor de opname van een handelseditie van mijn dissertatie in de reeks 'Ars Notariatus'. Iedere auteur hoopt (denk ik) dat zoveel mogelijk geïnteresseerden kennis nemen van zijn onderzoeksresultaten en de daaruit volgende conclusies. De voornoemde reeks biedt die gelegenheid aan beginnende schrijvers, waarvan ik er één ben.

De vroege ontstaansgeschiedenis

In november 1993 kreeg prof. mr M.J.A. van Mourik na het nuttigen van een eenvoudige lunch in een Nijmeegs etablissement een voortreffelijke inval voor een promotieonderwerp. Toen wij getweeën terugliepen naar zijn notariskantoor merkte hij op dat de commanditaire vennootschap sinds 1940¹ niet meer als zodanig was onderzocht. Een potentieel promotieonderwerp zag hier het licht. Diverse omstandigheden maakten deze rechtsvorm tot ten onrechte braakliggend terrein. Als eerste omstandigheid springt de nog in te voeren Titel 7.13 NBW in het oog. De personenvennootschappen worden heden ten dage beheerst door wettelijke bepalingen die stammen uit de tijd (in grote lijnen de tijd van de Belgische Revolutie, 1830) waarin het oud-BW en het Wetboek van Koophandel werden ingevoerd. Titel 7.13 NBW zal ook deze rechtsvormen onder de paraplu van het NBW gaan brengen. Daarnaast, minstens zo interessant, viel een verhoogde interesse uit de rechtspraktijk voor deze - op het eerste gezicht wat archaisch aandoende - samenwerkingsvorm te constateren. De

trouwe krantenlezer kon kennis nemen van een succesvol beleggingsfonds van de ABN-Amro (Norships CV). Particuliere investeerders hebben door middel van dit beleggingsfonds kunnen participeren in de economische eigendom van twee schepen die op Engeland varen. De participaties à fl 86.000,- of een veelvoud daarvan waren in een recordtijd voltekend. Deze verhoogde interesse werd onlangs eveneens in de echte rechtsliteratuur bevestigd. Bij het invoegen en het daarbij behorende vluchtig doorlezen van het laatste supplement Personenassociaties² sprong cijfermatig materiaal in het oog. Slagter vergelijkt het aantal inschrijvingen van bepaalde rechtsvormen in de Nederlandse Handelsregisters per 1 januari 1976 met inschrijvingen per 3 mei 1996. Hij constateert dat het aantal bij de Kamers van Koophandel ingeschreven commanditaire vennootschappen in de onderzoeksperiode fors is toegenomen: van 2727 tot 7443 stuks. Afgerond - als ik het goed uitreken - een groei van 273%! Ter relativisering van deze spectaculaire ontwikkeling moet overigens worden opgemerkt dat hetzelfde voorwoord vermeldt dat op 3 mei 1996 maar liefst 402 497 besloten vennootschappen waren ingeschreven. Meer beeldend betekenen deze cijfers dat tegenover iedere CV ongeveer 54 BV's staan. De rechtsvorm commanditaire vennootschap is, zo blijkt uit bovenstaande cijfers, niet geheel zonder belang. De maatschappelijke relevantie dient anderzijds ook niet overtrokken te worden.

de promotus speelt op zijn promotiecadeau

De opzet van het boek

Geheel los van bovenstaande gegevens staat het feit dat personenvennootschappen voor een jurist - in het bijzonder voor notarieel onderzoek - buitengewoon interessant zijn. Uiteenlopende deelgebieden van het recht beheersen het bestaan en het einde van een personenvennootschap. De deelgebieden zijn divers van aard. Ten eerste kan gewezen worden op de rechtsgeschiedenis. De oervorm van de commanditaire vennootschap naar huidig recht stamt uit Frankrijk. Terugblikkend op de totstandkoming van mijn proefschrift mag ik dan ook noteren dat mijn eerste onderzoek plaatsvond in de bibliotheek van het Franse Ministerie van Justitie te Parijs³. Naast buitenlandse bibliotheken bleek overigens ook de oudere Nederlandse rechtsliteratuur⁴ een schat aan informatie te bevatten.

Na deze eerste aanzet diende het te onderzoeken onderwerp in te beschrijven deelgebieden te worden verdeeld. Als eerste kan een onderscheid gemaakt worden tussen verbintenisrechtelijke verhoudingen, de goederenrechtelijke verhoudingen en de aansprakelijkheid. De verbintenisrechtelijke verhoudingen vallen in drie delen uiteen: de wetsbepalingen, de vennootschaps-overeenkomst en de redelijkheid en billijkheid. Nadere bestudering van de wetsbepalingen leverden onder meer vragen omtrent de societas leonina en de regels die de ontbinding van de vennootschap beheersen op. De overeenkomst kan leiden tot mogelijke onzekerheid omtrent de draagplicht na het beëindigen van de com-

manditaire verhouding. Vragen hieromtrent rezen (bij redactiegenoten van V & O en daardoor bij de auteur dezes) eind 1995 naar aanleiding van een in Nederland gevoerde procedure over een commanditaire vennootschap naar Canadees recht⁵.

Goederenrechtelijk kunnen de arresten Erik Schaaper en Hardy⁶ niet onbesproken blijven. De vraag luidt dan: heeft een commanditaire vennoot met één besturend vennoot een afgescheiden vermogen? Mijns inziens dient deze vraag bevestigend beantwoord te worden⁷. Voor de notariële praktijk zijn voorts de goederenrechtelijke verhoudingen tussen de vennoten een aanhoudende bron van zorg. Onderzocht is of de doorlevingsleer zoals die bekend is uit het arrest Modehuis Nolly⁸ niet eenvoudigweg van toepassing is op de goederenrechtelijke verhouding tussen vennoten.

De aansprakelijkheid van commanditaire vennoten is iets bijzonders. In de rechtsliteratuur wordt wel gesteld dat de allereerste Misbruikwetgeving niet door richtlijnen van de Europese Unie, maar door de aansprakelijkheid van de commanditaire vennoot, zoals geformuleerd ten tijde van Napoleon, in ons recht beland is. Op zich is met een misbruikwet die stamt uit voorbije eeuwen niets mis. Wel kan de regeling kritisch tegen het licht gehouden worden. Tijdens onderzoek in Parijs⁹ bleek dat de Fransen zelf één van de bepalingen op grond waarvan een commanditaire vennoot aansprakelijk kan zijn (art. 21 jo. 20 lid 1 WvK, het verbod op het voeren van de naam van de commanditair) hebben afgeschaft. Ook de vraag wanneer nu precies sprake is van 'een daad van beheer', een andere grond van straf-aansprakelijkheid ex art. 20 lid 2 WvK, dient genuanceerd bezien te worden.

Na deze drie delen (verbintenissen-, goederenrecht en aansprakelijkheid) resten 'internationale ontwikkelingen' en typisch notariële onderwerpen als huwelijksvermogensrechtelijke- en erfrechtelijke verwickelingen van het commanditaire aandeel. De 'internationale ontwikkelingen' worden mijns inziens bij voorkeur bestudeerd daar waar zij plaatsvinden. In casu bleek de staat Washington aantrekkelijk. Aan de Westkust¹⁰ werd mij dui-

delijk dat de aloude figuur van de commanditaire vennootschap wetgevers kan inspireren tot geheel nieuwe rechtsvormen. De Limited Liability Company (LLC) is grof gezegd een commanditaire vennootschap zonder behorende vennoten. Niemand is hierdoor per definitie aansprakelijk voor alle verbintenissen van de vennootschap (en dus voor blunderende maten). Deze rechtsfiguur, van origine ontwikkeld voor riskante participaties in eerste stadia van de olie- en gaswinning in de USA, heeft de laatste jaren een breder bereik gekregen. De fervente lezer van John Grisham's boeken¹¹ zal niet onbekend zijn met de gigantische schadevergoedingen die een (zielige kleine) particulier met name via juryrechtspraak kan eisen van een (groot nietsontziend) bedrijf. Ook accountantskantoren en advocatenkantoren zijn doelwit geweest van megaclaims. Door middel van een limited liability partnership (LLP)¹², een afgeleide van de LLC, kunnen advocaten kiezen voor een maatschapsvorm waarbij zij minder risico lopen. Nu overschrijd ik de grens van mijn proefschriftonderzoek: de LLP die dus eerder verwant is met de openbare maatschap dan met de CV lijkt mij voor de Nederlandse wetgever overigens ook wel interessant om in Titel 7.13 op te nemen.

Afronding

Aan het verdedigen van het proefschrift in Nijmegen en de daaraan gekoppelde festiviteiten denk ik met veel genoegen terug. Van vrienden en bekenden heb ik als tastbare herinnering aan de promotiedag een saxofoon met een prachtig vol geluid gekregen. Ook de onderzoek- en schrijfperiode wordt gekenmerkt door goede herinneringen. Nu de proefschriftperiode achter de rug is, en ik inmiddels gedeeltelijk ander werk verricht¹³, valt het op dat in ieder geval deze jonge doctor nog maar een heel klein beetje van 'het recht' beheerst. Een goede reden om blijmoedig te trachten na de commanditaire verdiepingen andere rechtsgebieden (soms met stijgende verbazing) te bekijken.

V.A.E.M. Meijers

1. E.J.M. Duynstee, *Commanditaire Vraagstukken*, diss. Nijmegen 1940.

2. Het betreft het supplement jan. 1997: *Personenassociaties*, onderdeel Voorwoord, Slagter, VW - VI.

3. Het ministerie is gevestigd aan het Place Vendôme (naast de Ritz). Ook in een later stadium heb ik enkele malen rechtsvergelijkende deelonderzoekjes akkoord (in de bibliotheek van het Ministerie dus) mogen verrichten.

4. Naast het eerder genoemde werk van Duynstee kan het proefschrift van E.J.J. van der Heijden, *De ontwikkeling van de Naamloze Vennootschap in Nederland voor de codificatie*, diss. Utrecht 1908, genoemd worden.

5. Ten aanzien waarvan de bibliotheek van het Canadese advocatenkantoor Easken Campbell te Toronto, Ontario een schat aan informatie bevat, zo bleek tijdens bezoeken in maart en mei 1996.

6. Resp. HR 9 januari 1937, NJ 1937, 586 m. nt. PS en HR 3 februari 1956, NJ 1960, 120 m. nt. HB.

7. Waarbij ik mij bezondig aan 'wetenschappelijke zelfbeveleking' door te verwijzen naar mijn dissertatie: p. 159 e.v. van mijn dissertatie.

8. HR 2 april 1976, NJ 1976 450.

9. Jawel, het Ministerie naast de Ritz (waar (in de Ritz dus) ten tijde van dit deelonderzoekje de Amerikaanse popster Madonna logeerde, hetgeen de aandacht soms wat afleidde van de sociëteit en commandite).

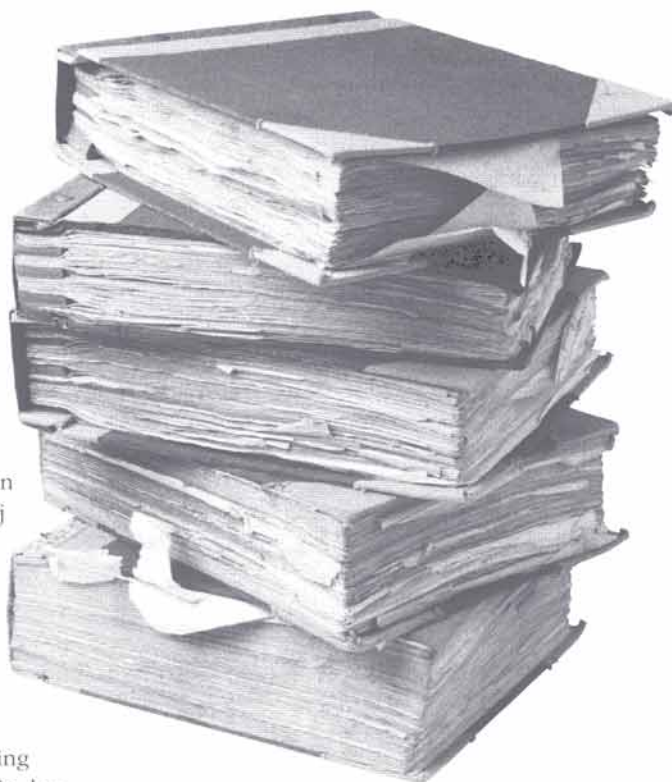
10. De bibliotheek van het Amerikaanse advocatenkantoor Davis Wright Tremaine in Seattle (op de bovenste verdieping van een wolkenkrabber met uitzicht over de Puget Sound). Op een zonnige zaterdag in de periode dat dit onderzoek is verricht (mei 1995), werd in de Puget Sound een race gehouden tussen zo'n 30 zeeslepers hetgeen in een indrukwekkende waterverplaatsing resulteerde.

11. Met name John Grisham, *The Runaway Jury*, New York 1996.

12. Voor de goede orde: een LLP is dus niet hetzelfde als een limited partnership. Een limited partnership is het equivalent van onze CV.

13. Op de universiteit te Leiden mag ik (naast het vertrouwde vennootschapsrecht) inmiddels erfrecht en notariswet geven, en daarnaast ben ik als rechter-plaatsvervanger verbonden aan de Rechtbank Breda.

Lezingencyclus

Najaar 1997:

De lezingen afgelopen voorjaar waren een succes. Gemiddeld was ruim tachtig procent bezet. Anders dan in de brochure vermeld, vinden komend najaar nog de volgende drie lezingen plaats.

Eén lezing krijgt een vervolg. De deelnemers aan de lezing over IPR waren zo geïnteresseerd dat zij de spreker, Mr M.H. ten Wolde, hebben gevraagd een extra bijeenkomst te beleggen. Deze zal in september plaatsvinden. Er is nog een beperkt aantal plaatsen beschikbaar.

Onderwerp: Aspecten van het Internationaal Erfrecht, in het bijzonder de rechtskeuzebevoegdheid en de vereffening en verdeling van de nalatenschap, mede in het licht van het Haags Erfrechtverdrag 1989; tevens zal aandacht worden besteed aan het Haags Trustverdrag 1985.

Spreker: Mr M.H. ten Wolde, universitair docent internationaal privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen, tevens kandidaat-notaris te Amsterdam

Datum: 24 september 1997

Tijd: Twee tot vijf uur

Plaats: Van Eeghenstraat 222, Amsterdam

Studiepunten: de KNB kent drie punten toe

Kosten: f. 195,-

Eén lezing wordt verschoven. Om politieke redenen zal Prof. Mr M.J.A. van Mourik zijn lezing over het erfrecht, die hij oorspronkelijk op 23 april zou houden, pas geven op 8 oktober 1997. Alle inschrijvers hebben hiervan bericht ontvangen. Voor deze voordracht zijn géén plaatsen meer vrij.

Eén lezing wordt herhaald. De bijeenkomst over aandelhoudersovereenkomsten trok méér dan het maximale aantal inschrijvingen. Gelukkig zijn de sprekers bereid tot een herhaling. U kunt zich daarvoor nog opgeven.

Onderwerp: Aandelhoudersovereenkomsten, waaronder stemrechtovereenkomsten.

Sprekers: Prof. Mr A.L. Mohr, hoogleraar ondernemingsrecht aan de Universiteit van Amsterdam en Mr B.C.M. Waaijer, universitair docent notarieel recht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, tevens kandidaat-notaris te Amsterdam

Datum: 15 oktober 1997

Tijd: twee tot vijf uur

Plaats: Van Eeghenstraat 222, Amsterdam

Studiepunten: de KNB kent drie punten toe

Kosten: f. 195,-

De lezingen zijn alleen toegankelijk voor donateurs. Nieuwe donateurs zijn uiteraard welkom. Aanmelding schriftelijk.

Voorjaar 1998:

Begin 1998 gaat onze derde lezingencyclus van start. Als bijlage van Ponder nummer 3 ontvangt u begin december 1997 daarvoor een brochure met het programma en een inschrijfformulier.

Imponderabilia

Omschrijving uit Van Dale:

1. onweegbare zaken;
2. zaken waarvan de waarde niet juist aan te geven is, maar die toch hun onmiskenbare invloed doen gelden

Herinnering donatieverzoek

Ingesloten treft u, indien u vergeten bent uw donatie voor het jaar 1997 te storten, opnieuw een acceptgirokaart aan. Wilt u zo vriendelijk zijn hiermee uw bijdrage alsnog te voldoen.

De minimum-donaties voor dit jaar bedragen:

notarissen	f. 130,-
advocaten	f. 130,-
bedrijven	f. 130,-
kandidaat-notarissen	f. 50,-
oud-notarissen	f. 25,-
studenten	f. 10,-
andere belangstellenden	f. 50,-

Defungerende notarissen kunnen door storting van een éénmalige donatie van f. 300,- donateur voor het leven worden.

Nogmaals notariële cartoons

Cartoon Frits Müller

Vijf cartoonisten van naam - Bert Cornelius, Peter van Hugten, Kamagurka, Frits Müller en Jaap Vegter - tekenden voor het notariaat. De Stichting maakte er prentbriefkaarten van. Een mapje met vijf prentbriefkaarten kost f. 10,- (inclusief verzendkosten). U kunt het door u gewenste aantal bestellen door

een veelvoud van f. 10,- over te maken op postgiro 554704 ten name van de Stichting, onder vermelding van "Cartoons".

Schenkeningen

Levensbeschrijving van Bruno Tideman

Eigenlijk had hij stuurman, ja zelfs kapitein op de grote vaart willen worden. Maar op aanraden van zijn moeder, een jonge weduwe die werd bijgestaan door de dominee, koos hij voor het veilige notariaat. Al zou dat geen garantie blijken voor een zorgeloos bestaan. Bruno Tideman was een man met vele gaven, die hij niet tot het notariaat beperkte. Zo dreef hij een tijdje de pannen- en tegelfabriek van zijn overleden zwager. Ook

zette hij samen met de chemicus Ketjen een fabriek voor zwavelzuur op, waarvoor hij zich verdiepte in de kunst van het solderen en bewerken van platina. Maar

Bruno Tideman en zijn eerste echtgenote Alida Nagel

ondanks alle nevenactiviteiten was hij 52 jaar lang notaris. Het notariaat ging Bruno Tideman aan het hart. In zijn eigen woorden: "In 1842 was de Nederlandse Wet op het Notarisambt ingevoerd. Ik voorzag daarvan zòd- veel nadelen voor het ambt, dat ik besloot geen mijner zoons er in op te leiden. Ik ontwierp de Broederschap der Notarissen om door aaneensluiting en vriendschappelijke verhoudingen de nadelige gevolgen der concurrentie minder schadelijk te maken. Eerst kreeg ik niet veel bewijzen van sympathie, maar in 1843 kwam die Broederschap tot stand." Het schoolschriftje met deze tekst, plus het gouden horloge en een aantal familiefoto's van Tideman, kwamen kort geleden in ons bezit via notaris Dierckxsens uit Kaatsheuvel. Het bestuur is opgetogen over deze aanwinst, waarvan het bestaan tot nog toe onbekend was. Het schriftje bevat de dramatische levensbeschrijving van de oprichter van de Broederschap, eerst in eigen handschrift en daarna, toen hij zelf niet meer kon schrijven, in dat van zijn dochter. Tideman, geboren in 1803, schetst het negentiende eeuwse leven in Amsterdam, waar zijn familie van gracht naar gracht verhuist. Liefdevol beschrijft hij hoe hij daar op vrijersvoeten gaat, trouwt en zijn vrouw in het kraambed verliest. Achtergebleven met een baby hertrouwt hij spoedig, maar na een afschuwelijke ziekte sterft ook zijn tweede vrouw. Dit keer staat hij er alleen voor met zéven kinderen en huwt hij, volgens oud-testamenteisch gebruik, de jongere zuster van zijn tweede vrouw. Tideman's pad gaat ook daarna niet over rozen; hem en zijn kinderen blijven weinig rampen bespaard.

Tideman heeft, zoals gezegd, vele bezigheden naast het notariaat. Hij zit niet alleen in het bestuur van sociale instellingen als *Tot Nut van het Algemeen* en *Armenverzorging en Waterzuivering*, maar is ook mede-oprichter van de kunstenaarsociëteit *Arti et Amicitiae*. Daarnaast

heeft hij bemoeienis met de Maatschappij tot Inpoldering van de Waard en Groet Polders, de Maatschappij tot droogmaking van het Graftermeer en de Anna Paulowna Maatschappij. Het Graftermeer wordt bijna zijn financiële Waterloo. Het gemetselde afvoerkanaal barst, volgens Tideman door sabotage. Hij is gedwongen de polder ver onder de prijs te verkopen. Diep in de schulden en gedesillusioneerd overweegt hij als notaris ontslag te nemen, maar hij laat zich overreden dit niet te doen. De ellende van het Graftermeerproject zal hem de rest van zijn leven bijblijven. Tenslotte tekent hij pas op zijn sterfbed - bijna blind en bijna doof - op 77-jarige leeftijd een verzoek aan de rechtbank om verlof wegens ziekte. Met moeite daartoe door zijn kinderen overgehaald. Twee dagen later overlijdt hij. Het ego-document van Bruno Tideman verdient het gepubliceerd te worden. Dat is dan ook het plan.

Dossier over de benoembaarheid van de vrouw tot notaris
Negentien vrouwen hebben zich meer dan vijftig jaar geleden sterk gemaakt voor gelijkstelling met mannen in het notariaat. Ze deden al het mogelijke om de publieke opinie in die zin te beïnvloeden. Toen hun overtuigingskracht niet besteed bleek aan de toenmalige minister van Justitie Donner, zonden ze een rekest naar de Eerste en Tweede Kamer tot wijziging van de Notariswet. Ook dit had geen resultaat. Eén van die vrouwelijke kandidaat-notarissen van het eerste uur is mevrouw Th. Roos-Cikot uit Bergen. Zij schonk ons jaren geleden haar archief over de benoembaarheid van de vrouw tot notaris; onlangs ontvingen wij daarop een aanvulling. Het complete verslag van die strijd in de twintiger jaren, in de vorm van rekesten, conceptwijzigingen van de Notariswet, Kamerverslagen, krantenartikelen en correspondentie, is nu bij ons te vinden.

Mevrouw Roos begon haar loopbaan in 1925 als kandidaat op een Haags notariskantoor. Uiteindelijk werd zij in 1946 tot plaatsvervangend notaris benoemd, kort na

vrouwelijke kandidaat-notarissen, hoe amusant overigens, . . .

Uit: *Almanak voor Notariaat en Registratie, 1923*

Connie Bletz, die op 7 februari 1947 de eerste vrouwelijke notaris zou worden. Dit laatste was op 7 februari van dit jaar aanleiding tot een symposium over parttime werken in het notariaat en een artikel over de vrouw als (kandidaat-)notaris in WPNR 6252.

Medewerking aan het Themanummer van Justitiële Verkenningen

"Over notarissen"

Justitiële Verkenningen, een uitgave van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, heeft haar maartnummer geheel gewijd aan het notariaat. De artikelen van afzonderlijke auteurs worden afgewisseld door gedichten en verhalen uit het boekje *Van pennen en streken*, een publicatie van de Stichting. Deze speciale aflevering *Over Notarissen* is te bestellen bij Libresso BV, postbus 23, 7400 GA Deventer, tel. 0570-633155.

Twaalfhonderdste donateur

1200ste donateur

"Uit het feit dat er inmiddels 1200 donateurs zijn, blijkt mijns inziens dat de stichting haar werk goed verricht. Ook de deelname aan de lezingencyclus wijst daarop. Naar ik hoop zullen de overige leden van de Broederschap, daaronder ook begrepen de kandidaten, de weg vinden om donateur van uw stichting te worden, al ware het alleen maar om te genieten van de bijzondere locatie waar de lezingen worden gehouden met haar mooie lichtinval en glas-in-loodramen". Zo reageert Mr B.R.D. Aitton, notaris in Tiel, op onze felicitaties bij zijn aanmelding als 1200ste donateur. Net als de heer Aitton kan ook de 1300ste donateur rekenen op een cadeautje.

Verzoek om ontbrekende boeken of tijdschriften

Aan ons verzoek in Ponder nummer 1 om een paar ontbrekende jaargangen van het WPNR en De Notarisklerk werd binnen één week voldaan. De Ponder wordt dus gelezen. Jaargang 1915 van de *Nederlandse Jurisprudentie* ontbreekt echter nog steeds. Wellicht heeft één van de lezers dit exemplaar toch nog ongebruikt in de kast staan. U doet onze bibliothecaris er een groot plezier mee.

En natuurlijk blijven we geïnteresseerd in uw bibliotheekopruiming.

Openingstijden Stichting

Bureau, studiezaal en bibliotheek zijn doorgaans geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 9 tot 5 uur. Het kan voorkomen dat de studiezaal in verband met lezingen, colleges of vergaderingen niet toegankelijk is. Daarom is het raadzaam voorafgaand aan uw bezoek even te bellen.

Liesbeth M. van der Marck

